

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน กับงานด้านการสื่อสารคมนาคม

(พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๕)

นายวิทยา ปานะบุตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๗

ISBN974-563-388-7

008691

PRINCE KROM PHRA KAMBAENGBEJRA ARGAYODHIN AND HIS WORK
IN COMMUNICATION (1917 - 1932)

Mr. Withaya Panabutra

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1984

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน กับงานด้าน
การสื่อสารคมนาคม (พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๕)

โดย นายวิทยา ปานะบุตร

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ

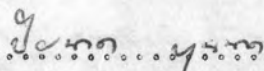
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

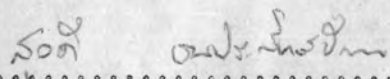
.... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

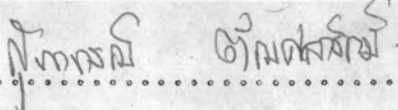

.... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยนาล บุญนาค)

.... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

.... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา)

.... กรรมการ
(อาจารย์ อัจฉราพร กมฺทพิสัย)

.... กรรมการ
(อาจารย์ สุภาภรณ์ ตัณฑลารักษ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการต่อรองผลประโยชน์กับประเทศมหาอำนาจตะวันตกในกิจการรถไฟและการบินพาณิชย์
ระหว่างประเทศ ทำให้ฝ่ายไทยไม่เสียเปรียบและได้รับประโยชน์ตอบแทนตามสมควร ในกรณี
ที่พระดำริและนโยบายของพระองค์ไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้บริหารในรัฐบาลก็จะทรงชี้แจงให้เหตุผล
จนได้รับความเชื่อถือและโอนอ่อนคล้อยตามจากรัฐบาลในที่สุด จึงนับได้ว่างานพัฒนากิจการ
สื่อสารคมนาคมของประเทศในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดจากแนวพระดำริ
และแรงผลักดันของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เป็นอย่างมาก และ
เป็นรากฐานของความเจริญก้าวหน้าในกิจการสื่อสารคมนาคมของประเทศในปัจจุบัน

Thesis Title Prince Krom Phra Kambaengbejra Argayodhin and his
work in communication (1917 - 1932)

Name Mr. Withaya Panabutra

Thesis Advisor Assistant Professor Narong Pouengpit
Assistant Professor Suwadee Tanaprasitpatana

Department History

Academic Year 1983

ABSTRACT

This thesis is a study of the role of Prince Krom Phra Kambaengbejra Argayodhin in the development of the present communications network in Thailand. He was King Rama V' son, born in 1882 and educated in England. He used his acquired knowledge plus the latest in modern technology to develop the country.

Prince Krom Phra Kambaengbejra Argayodhin was a successful administrator who brought the greatest measure of progress to the communications industry in Thailand. While he was the Director-General of the Railways and Minister of Commerce and Communication, his work in this area was very progressive especially the railways, roads and highways, international aviation as well as post, telegraph, telephone and radio broadcasting.

In his work, he had to face many problems: profit-taking of the western powers and the opposition of the government administrators who were affected by his policy. However, he was a mediator and was able to settle the various conflicts that arose. One of his

๗

prominent successes was his talk with the western powers in relation to the railways and international aviation from which Thailand got reasonable profit. When his ideas and policies were not accepted by the government administrators, he tried to explain and finally could make them accepted. We can say that the development of the communications of the country from 1917 - 1932 which was during the reign of King Rama VI and VII was initiated by Prince Krom Phra Kambaengbejra Argayodhin and this was the foundation of the present communications system.

กิตติกรรมประกาศ

ในการ เสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี ผู้เขียนจึงขอบันทึกนามของผู้มีพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยความเคารพและนับถือยิ่ง เริ่มต้นจากความปรารถนาดีที่ได้รับจาก ศาสตราจารย์ วิชาสวงค์ พงศะบุตร ที่กรุณาให้คำแนะนำและชี้แนวทางทำให้ผู้เขียนเกิดความมั่นใจที่จะศึกษา เรื่องดังกล่าวมากขึ้น และที่สำคัญคือผู้เขียนได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการทำวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเสียสละและเอาใจใส่โดยตลอดมา นอกเหนือจากนี้คำแนะนำและความช่วยเหลือที่ได้รับอย่างจริงใจจาก รองศาสตราจารย์ปิยนาด บุนนาค และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา เป็นสิ่งที่ผู้เขียนระลึกถึงเสมอ จึงขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่กล่าวนามมานี้เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลักษณะมี กิตติสารเศ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวรรณ วรณพฤกษ์ ที่ได้กรุณาตรวจบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ ตลอดจนอาจารย์ทุกท่านที่ร่วม เป็นกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งได้ให้คำแนะนำและปรับปรุงงานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณหลวงประสิทธิ์กลัมัย และ หม่อมราชวงศ์พรธรรณภณ สวัสดิวัตน์ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ ทำให้ผู้เขียนเข้าใจ เรื่องราวที่ศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์ต่อ งานวิจัยมาก

นอกเหนือจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้มีส่วนสนับสนุนทุกฝ่ายที่ได้ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้บรรลุผลสำเร็จลงได้ด้วยดี ได้แก่ คุณวิสิทธิ์ และคุณอรทัย โรจน์พจนรัตน์ แห่งสำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, คุณสุจินต์ พงษ์พานิช, คุณพัชรี ปิละมานนท์, คุณสุภรณ์ เขียรศิริ, คุณพิมพ์ศักดิ์ อุ่นวรรณธรรม, คุณสุรีย์ กันภัย, คุณสัญญาวี รอดขาว, คุณนิติ กลิโกศล, คุณวันทนีย์ ส่งศิริ, คุณศิรินันท์ บุญศิริ, คุณวิทยา เพชรวัฒนา, คุณวัชรินทร์ ทะลิตะเวช และ คุณวันเพ็ญ แก้วพาลชน ตลอดจนเพื่อนร่วมรุ่นและเพื่อนรุ่นน้อง อีกหลายท่านที่ได้กล่าวนามในที่นี้

สุดท้ายนี้ขอระลึกถึงพระคุณของคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และสิ่งที่ตั้งงามแก่ผู้เขียน .

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	.....	ช
สารบัญแผนที่	.....	ฌ
สารบัญตาราง	.....	ณ
บทนำ	.....	๑
บทที่		

๑. ภูมิหลังส่วนพระองค์ก่อนทรงเข้ารับงานด้านการสื่อสารคมนาคมและนโยบาย
ของรัฐบาลในการจัดการสื่อสารคมนาคม

การศึกษาและดูงานในต่างประเทศ	.....	๖
๑. การศึกษาเบื้องต้น	.....	๖
๒. ความสนพระทัยในวิชาอาหารทหาร	.....	๑๐
๓. ประสบการณ์ในการศึกษาวิชาวิศวกรรมและการโยธา	.....	๑๓
ความสำเร็จในหน้าที่ราชการทหาร	.....	๑๔
๑. การดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพ	.....	๒๑
๒. ความสามารถทางด้านการสื่อสารคมนาคมขณะทรงรับราชการทหาร	.....	๒๔
๒.๑ การใช้เครื่องมือวิทยุสื่อสาร	.....	๒๔
๒.๒ การทดลองการบิน	.....	๓๐
๒.๓ การสร้างทางรถไฟ	.....	๓๓
นโยบายของรัฐบาลในการจัดการสื่อสารคมนาคม	.....	๓๗

๒. บทบาทในด้านการบริหารกิจการรถไฟ

การกำจัดอิทธิพลชาวตะวันตกในกรมรถไฟ	.....	๔๗
๑. ความยุ่งยากที่เกิดจากอิทธิพลของชาวตะวันตก	.....	๔๘
๒. การดำเนินงานรวมกรมรถไฟและขับไล่อิทธิพลเยอรมัน	.....	๕๒

๓. การวางแผนริตรอนอิทธิพลอังกฤษ	๕๔
๓.๑ การยก เลิกตำแหน่งผู้บริหารชั้นสูงชาวอังกฤษ	๖๐
๓.๒ การลดจำนวนนักเรียนไทยในอังกฤษ	๖๕
๔. ผลจากการดำเนินงานตามแนวพระดำริ	๗๑
พระดำริและแนวทางปฏิบัติต่อการขยาย เส้นทางรถไฟเชื่อมต่อดินแดนไทยของ มหาอำนาจตะวันตก	๗๕
๑. โครงการและความมุ่งหมายของมหาอำนาจตะวันตก	๗๕
๑.๑ โครงการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อกับอินโดจีนของฝรั่งเศส	๗๖
๑.๒ โครงการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อกับพม่า	๗๗
๑.๓ โครงการสร้างทางรถไฟข้ามทวีปเอเชียตอนใต้	๗๙
๒. แนวพระดำริต่อการสร้างทางรถไฟทั้ง ๓ โครงการ	๘๐
๒.๑ พระดำริต่อโครงการของรัฐบาลอินโดจีน	๘๐
๒.๒ พระดำริต่อโครงการของรัฐบาลพม่า	๘๕
๒.๓ พระดำริต่อโครงการสร้างทางรถไฟข้ามทวีปเอเชียตอนใต้	๘๘
๓. ผลจากการดำเนินงานตามแนวพระดำริ	๙๑
แนวพระดำริในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำสัญญา เติมนรถและสัญญาสุลการ กับสหพันธรัฐมาลายู	๙๘
๑. การทำสัญญา เติมนรถไฟร่วมกัน (Through Traffic Agreement)	๙๙
๒. สัญญาสุลการทางรถไฟสายใต้ (Custom Convention)	๑๐๕
๒.๑ ปัญหาการเลือกสถานที่ตั้งด่านภาษีชั่วคราว	๑๐๖
๒.๒ ปัญหาการตั้งกองตำรวจที่บริเวณด่านภาษีชายแดน ...	๑๐๘
พระดำริในการออกกฎหมายควบคุมกิจการรถไฟภายในประเทศ	๑๑๓
๑. หลักการสำคัญของร่างพระราชบัญญัติตามแนวพระดำริ	๑๑๔
๒. ความเห็นคัดค้านจากฝ่ายบริหารในรัฐบาล	๑๑๕
๒.๑ ปัญหาเรื่องอำนาจของผู้บัญชาการกรมรถไฟ	๑๑๘
๒.๒ ปัญหาการจัดซื้อที่ดินและอำนาจสภากรรมการรถไฟ	๑๒๐
๒.๓ ความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ ...	๑๒๒

๓. ผลสะท้อนจากแนวพระดำริในการออกพระราชบัญญัติฯ	๑๒๔
ผลที่ได้รับและปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากิจการรถไฟของกรม พระกำแพงเพชรอัครโยธิน	๑๒๗
๓. บทบาทการขยายถนนและทางหลวงในพระราชอาณาจักร	
การจัดระเบียบบริหารงานกรมทาง	๑๔๑
๑. สภาพเดิมก่อนทรงเข้ารับบริหาร	๑๔๑
๒. การรวมกรมทาง เข้าอยู่ในบังคับบัญชาของกรมรถไฟ	๑๔๓
๓. การปรับปรุงระบบบริหารงานภายในกรมทาง	๑๔๖
๓.๑ ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงคมนาคมประจำมณฑล	๑๔๗
๓.๒ การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บริหารงานกรมทาง	๑๔๙
๓.๓ การจัดระเบียบการปกครองเจ้าหน้าที่กรมทาง	๑๕๑
๓.๔ การกระจายการบริหารงานไปยังส่วนภูมิภาค	๑๕๔
การขยายทางหลวงแผ่นดิน	๑๕๖
๑. สภาพและนโยบาย เดิมก่อนทรงเข้ารับบริหาร	๑๕๖
๒. พระดำริในการสร้างและบำรุงทางในระยะแรก (พ.ศ.๒๔๖๐-๒๔๖๘)	๑๕๘
๓. พระดำริในการสร้างและบำรุงทางในระยะที่สอง (พ.ศ.๒๔๖๘-๒๔๗๕)	๑๖๒
๓.๑ นโยบายเลือกเส้นทาง	๑๖๓
๓.๒ นโยบายทางการเงิน	๑๖๕
๔. การขยายตัวของทางหลวงนอกโครงการปกติ	๑๖๘
๔.๑ ปัจจัยจากภายในประเทศ	๑๖๙
๔.๒ ปัจจัยจากภายนอกประเทศ	๑๗๓
๕. เทคนิคในการสร้างถนน	๑๗๗
๖. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคจากการพัฒนาทางหลวงและผลที่ได้รับ ..	๑๘๑
การให้สัมปทานสร้างทางแก่เอกชน	๑๘๘
๑. นโยบายเดิมของ เสนาบดีกระทรวงคมนาคม	๑๘๘
๒. พระดำริในการให้ สัมปทานสร้างทางแก่เอกชน	๑๙๐

๓. หลักเกณฑ์ในการอนุมัติให้สัมปทาน	๑๔๑
๔. ปัญหาในการสร้างทางสัมปทานของเอกชน	๑๔๘
๕. พระดำริในการแก้ปัญหาความล้มเหลวของทางสัมปทาน	๒๐๑
๖. ผลจากการออกกฎหมายควบคุมทางหลวงสัมปทาน	๒๐๓
ผลจากการพัฒนางานกรมทางของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน	๒๐๕
๔. บทบาทในการจัดการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศ	
พระดำริในการจัดการบินพาณิชย์ร่วมกับฝรั่งเศส	๒๐๘
๑. ความเป็นมา	๒๐๘
๒. ปัญหาในการจัดสายการบินร่วมกับฝรั่งเศส	๒๑๑
๒.๑ ปัญหาที่เกิดจากการทำสัญญาข้อตกลงและการให้สัตยาบัน	๒๑๒
๒.๒ ปัญหาความขัดแย้งกับ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม	๒๒๐
ก. ปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในเส้นทางการบินของไทย	๒๒๑
ข. ปัญหาความขัดแย้งในนโยบายจัดการบินพาณิชย์- แอมแปงกิจการทหาร	๒๒๓
ค. ปัญหาการเข้าหุ้นร่วมลงทุนและจัดตั้งเป็นบริษัท- การบินพาณิชย์	๒๒๕
ง. ปัญหาการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติ	๒๒๙
จ. ผลของความขัดแย้ง	๒๓๔
๓. ผลจากการทำสัญญาการบินพาณิชย์กับฝรั่งเศส	๒๓๗
๓.๑ การจัดการภาคพื้นดิน	๒๓๘
๓.๒ การตั้งบริษัทเดินอากาศไทย	๒๔๕
พระดำริในการเปิดสายการบินพาณิชย์ของ เน เฮอร์แลนด์	๒๔๗
๑. ข้อเสนอลของ เน เฮอร์แลนด์	๒๔๘
๒. เงื่อนไขข้อตกลงของกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม	๒๕๑
๓. ผลที่ได้รับจากการเปิดสายการบิน เน เฮอร์แลนด์ผ่านไทย	๒๕๔
ผลจากการจัดการบินพาณิชย์ของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน	๒๖๐

๔. บทบาทในการขยายกิจการของกรมไปรษณีย์โทรเลข

การจัดระเบียบบริหารกรมไปรษณีย์โทรเลข	๒๖๓
๑. รวมอำนาจบังคับบัญชาเข้าสู่ส่วนกลาง	๒๖๔
๒. การแบ่งส่วนบริหารงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	๒๖๕
๒.๑ การปรับปรุงระเบียบบริหารในส่วนกลาง	๒๖๕
๒.๒ การจัดระเบียบบริหารงานในส่วนภูมิภาค	๒๖๖
๓. การบริหารงานบุคคล	๒๖๗
๓.๑ การปลดถ่ายข้าราชการและเปลี่ยนฐานะให้เป็นข้าราชการ รัฐพาณิชย์	๒๖๗
๓.๒ การให้โอกาสคนรุ่นใหม่ เข้าทำงาน	๒๖๘
๓.๓ การใช้ข้าราชการชาวต่างประเทศ	๒๖๙
งานขยายความเจริญก้าวหน้าของกิจการไปรษณีย์	๒๗๓
๑. การขยายที่ทำการไปรษณีย์	๒๗๓
๑.๑ นโยบายตั้งที่ทำการไปรษณีย์	๒๗๓
๑.๒ การตั้งที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตเอกชน	๒๗๔
๒. ประเภทของงานบริการ	๒๘๑
๓. ปัญหาที่เกิดจากการให้บริการไปรษณีย์	๒๘๔
๓.๑ ปัญหาการจำหน่ายตราไปรษณียากรเกินราคา	๒๘๔
๓.๒ ปัญหาการส่งจดหมายของชาวจีน	๒๘๖
๓.๓ ปัญหาการสูญหายของทรัพย์สินในการส่งทางไปรษณีย์	๒๘๗
การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของกิจการวิทยุโทรเลข	๒๘๙
๑. การปรับปรุงโทรเลขมีสาย	๒๙๑
๒. การให้บริการวิทยุโทรเลข	๒๙๑
การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของกิจการวิทยุโทรศัพท์	๒๙๔
๑. การโทรศัพท์ภายในประเทศ	๒๙๕
๒. วิทยุโทรศัพท์ระหว่างประเทศ	๒๙๗

การวางรากฐานกิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย	๒๙๘
๑. สมัยเริ่มต้น	๒๙๘
๒. การขยายตัวของกิจการวิทยุกระจายเสียง	๓๐๐
๓. ความสำเร็จของกิจการวิทยุกระจายเสียง	๓๐๒
ผลสะท้อนที่ได้รับจากการพัฒนากิจการกรมไปรษณีย์โทรเลข	๓๐๓
บทสรุป	๓๑๐
บรรณานุกรม	๓๑๙
ประวัติผู้เขียน	๓๓๗

สารบัญแผนที่

แผนที่

หน้า

- ๑ แผนที่แสดงการขยายตัวของเส้นทางรถไฟเมื่อสิ้นสมัยของ
กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน พ.ศ. ๒๔๗๕

๑๒๙

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	บัญชีรายนามผู้ยื่นเรื่องราวขออนุญาตสร้างและซ่อมแซมทางหลวง ของมณฑล พ.ศ. ๒๔๖๘	๑๕๔
๒	บัญชีรายนามผู้ยื่นเรื่องราวขออนุญาตสร้างและซ่อมแซมทางหลวง ของมณฑล พ.ศ. ๒๔๗๑	๑๕๕

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยมีความตื่นตัวที่จะเปิดรับวิทยาการอันทันสมัยของโลกตะวันตกในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการสื่อสารคมนาคม รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะปรับปรุงให้เป็นฐานรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองของประเทศในอนาคต ซึ่งก่อนหน้านี้การสื่อสารคมนาคมของไทยยังอยู่ในสภาพที่ล้าหลังและไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองเท่าใดนัก ในขณะที่ความจำเป็นที่ต้องเร่งพัฒนากิจการดังกล่าวอย่างกระชั้นชิดทำให้ประสบปัญหาการขาดแคลนกำลังคนเป็นจำนวนมากในขั้นน้อย ซึ่งได้กลายเป็นสาเหตุให้ชาวต่างประเทศ เข้ามามีอิทธิพลในหน่วยราชการต่าง ๆ ของไทยมากขึ้นในเวลาต่อมา ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงวางพระบรมราโชบายให้คนไทยพึ่งตัวเอง โดยการส่งพระราชโอรสไปศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ จากประเทศตะวันตก เพื่อให้กลับมาเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองสืบต่อไป ซึ่งปรากฏต่อมาว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเป็นพระราชโอรสที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เข้าศึกษาในด้านการช่างและการสื่อสารคมนาคม

ครั้นต่อมาเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเข้ารับผิดชอบในการพัฒนาการสื่อสารคมนาคมของประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๔ อาจกล่าวได้ว่าทรง เป็นผู้นำความเจริญก้าวหน้าของกิจการด้านนี้มาสู่ประเทศไทยอย่างที่ไม่มีความเคยกระทำมาก่อนในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา กล่าวคือ ทรงเป็นคนไทยคนแรกที่เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงในขณะที่อิทธิพลของชนชาติตะวันตกในระดับบริหารยังคงแผ่คลุมอยู่ทั่วไป ซึ่งในเวลาต่อมาทรงดำเนินการกำจัดออกไปเป็นระยะ ๆ และขยายกิจการรถไฟให้เจริญก้าวหน้าโดยลำดับ นอกจากนี้ ในฐานะที่ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ทรงมีผลงานในการปรับปรุงความเจริญก้าวหน้าและวางรากฐานการพัฒนาการสื่อสารคมนาคมของประเทศในด้านอื่น ๆ อีก อาทิเช่น การขยายทางหลวง การจัดการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศ การปรับปรุงกิจการไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ และวิทยุ-

กระจายเสียง เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าทรงทำคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง เป็นคุณานุประการ
สมตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

แต่อย่างไรก็ตาม ผลงานของพระองค์ดังกล่าวหาได้มีการศึกษารวบรวม เป็นเรื่อง
เป็นราวโดยเฉพาะแต่อย่างใดไม่ คงปรากฏในงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคาบเกี่ยว
ถึงบทบาทของพระองค์อยู่บ้าง เช่น "บทบาทของพระมหากษัตริย์ในกิจการสร้าง
ทางรถไฟของประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาท-
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" โดย สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์ ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของ
พระองค์ทางด้านกิจการรถไฟเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรที่จะได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อรวบรวม
ผลงาน วิเคราะห์บทบาทและแนวพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร-
อัครโยธิน ไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้เข้าใจถึงความเจริญก้าวหน้าของกิจการสื่อสารคมนาคม
ของประเทศในยุคสมัยที่ทรงรับผิดชอบ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถึงแนวพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร-
อัครโยธิน ที่มีต่อการพัฒนากิจการการสื่อสารคมนาคมของประเทศ
๒. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของ พระเจ้า-
บรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำความเจริญก้าวหน้า
ในกิจการสื่อสารคมนาคมมาสู่ประเทศ ตลอดจนผลงานของพระองค์ในช่วงเวลาที่ทรง
รับผิดชอบ
๓. เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ทางการสื่อสารคมนาคมของ
ประเทศ เฉพาะในบางกรณี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๕

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะในช่วงเวลา ๑๕ ปี
ตั้งแต่เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเข้าดำรงตำแหน่ง
ผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงใน พ.ศ. ๒๔๖๐ จนกระทั่งสิ้นสุดบทบาทของพระองค์ในคราว
เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งทำให้พระองค์ต้องพ้นจาก

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ: อนึ่ง งานวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทและผลงานของพระองค์ในด้านการสื่อสารคมนาคม ได้แก่ กิจการรถไฟ ถนนและทางหลวง การจัดการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศ ตลอดจนกิจการสื่อสารคมนาคมทางด้านไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ และวิทยุกระจายเสียง เท่านั้น ส่วนผลงานของพระองค์ในด้านอื่น ๆ ที่มิได้กล่าวมาข้างต้น ถือว่าเป็นเรื่องนอกเหนือขอบเขตของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาริชัยเรื่องนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (Documentary Research) และเสนอรายงานแบบพรรณานิเคราะห์ (Analytical Description) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หนังสือโต้ตอบของทางราชการ บันทึกความเห็นส่วนพระองค์ รายงานการประชุมเสนาบดีสภา ฯลฯ ประกอบทั้งได้ข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือประวัติของกระทรวงและหน่วยงานของทางราชการต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ได้ใช้แหล่งค้นคว้าที่สำคัญ คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, หอสมุดแห่งชาติ, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ห้องสมุดสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ห้องสมุดกรมทางหลวง และ กองอำนวยการ การสื่อสารแห่งประเทศไทย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑. ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในนโยบายและการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในกิจการสื่อสารคมนาคมของประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๗๕ ตลอดจนผลกระทบที่ได้รับ ซึ่งถือว่าเป็นบทเรียนที่ดีและเป็นรากฐานในการพัฒนากิจการด้านนี้ในปัจจุบัน

๒. ทำให้ทราบถึงบทบาทและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลสำคัญของไทยอีกพระองค์หนึ่งที่ได้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ และเผยแพร่พระกรณียกิจของพระองค์ให้เป็นที่แพร่หลายต่อไป

คำชี้แจง

๑. ความหมายของคำว่า "การสื่อสารคมนาคม" ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษา บทบาทและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทางด้านกิจการ รถไฟ ทางหลวง การจัดการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศ ตลอดจนการสื่อสารทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ และวิทยุกระจายเสียง ซึ่งในที่นี้จะใช้คำแทนความหมายของกิจการ ดังกล่าวทั้งหมดว่า "การสื่อสารคมนาคม" เพื่อให้กระชับและได้ความหมายที่ครอบคลุมหัวข้อ ที่จะศึกษาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ได้หมายความถึง การติดต่อสื่อสารทางด้านไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ แต่เพียงประการเดียวดังที่เข้าใจกันแต่อย่างใด

๒. ปัญหาการใช้ศักราช เนื่องจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถือวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ทำให้เกิดปัญหาการนับศักราช กล่าวคือ การเรียงลำดับเดือนในแต่ละปีได้คลาดเคลื่อนจากความเข้าใจในปัจจุบัน ในรอบปีหนึ่ง ๆ จะเริ่มต้นนับเดือน เมษายน เป็นเดือนที่ ๑ และเดือนมีนาคม เป็นเดือนที่ ๑๒ ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจำเป็นต้องนับปีศักราชตามความเป็นจริงที่ใช้อยู่ในสมัยนั้น อีกทั้งเพื่อให้เกิดความสะดวกในการเข้าใจจึงใช้ปีศักราชเป็นพุทธศักราชทั้งหมด แม้วก่อน พ.ศ. ๒๔๕๖ จะยังคงใช้รัตนโกสินทร์ศกอยู่ก็ตาม คงยกเว้นในเชิงอรรถที่อ้างอิงเอกสารเท่านั้น ซึ่งจะใช้รัตนโกสินทร์ศก พุทธศักราช และคริสตศักราชตามความเป็นจริงของเอกสารทุกประการ

๓. การขนานพระนาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่กล่าวถึงพระยศทางทหารนำหน้าพระนามแต่อย่างใด รวมทั้งการกล่าวถึงพระนามจะใช้พระอิสริยยศในครั้งสุดท้ายว่า "กรมพระ" โดยตลอด ซึ่งจะเรียกให้กระชับว่า "กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน" ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและมีให้เกิดความยุ่งยากสับสน โปรดดูรายละเอียดการดำรงพระอิสริยยศของพระองค์ในเชิงอรรถของบทที่ ๑

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

- ทจช. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
- ก. เอกสารกระทรวงกลาโหม
- กต. เอกสารเย็บเล่ม กระทรวงการต่างประเทศ

- ๕
- ค. เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
  - คค. เอกสารกระทรวงคมนาคม
  - ด. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ
  - รล. เอกสารกรมราชเลขาธิการ
  - สบ. เอกสารส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
  - พ. เอกสารกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม
  - F.O. Foreign Office ของ British Public Record Office
ซึ่งเก็บไว้ที่สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - ร.๕ เอกสารรัชกาลที่ ๕
  - ร.๖ เอกสารรัชกาลที่ ๖
  - ร.๗ เอกสารรัชกาลที่ ๗